

XVI Biennial de São Paulo (1981)

Marcelo Mattos Araújo

4 d'octubre de 2010 a les 19 h

Auditori del MACBA

XVI Biennial de São Paulo

Pavilhão Armando Arruda Pereira, Parque Ibirapuera, São Paulo

16 d'octubre – 20 de desembre, 1981

Comissari: Walter Zanini

Comissaris de l'exposició d'art postal: Julio Plaza, Gabriela Suzana Wilder

Comissària de videoart: Cacilda Teixeira da Costa

Comissaris de l'exposició d'«arte incomum»: Victor Musgrave, Annateresa Fabris

Comissaris de cinema: Agnaldo Farias, Petronio Franca, Samuel Eduardo Leon

Artistes: (vegeu els plànols i les llistes al final d'aquest document)

Algunes declaracions sobre la XVI Biennial de São Paulo

1.

«Ser comissari implicava allunyar-se del sistema establert i innovar. Implicava adoptar una manera més analítica d'organitzar l'esdeveniment, que havia estat força mediocre i havia perdut prestigi a causa, sobretot, de la manipulació que n'havia fet durant un temps el règim militar del 1964.

(...) Teníem un pla de treball i les línies globals estaven marcades amb claredat, amb diversos sectors històrics que mostraven moviments artístics del passat recent, com el cubisme, el futurisme i l'abstracció. Als anys vuitanta, era important mostrar artistes estrangers perquè no hi havia cap més exposició que vingués de l'estranger al Brasil.»

Walter Zanini, a Farias, Agnaldo (coord.): *Bienal de São Paulo: 50 anos, 1951-2001*, Fundação Bienal de São Paulo, 2001, p. 331.

2.

«La dècada del 1980 va donar pas a una forma de govern més democràtica. Es va acabar el boicot a la Biennial i, juntament amb el Conselho de Arte e Cultura (CAC), va sorgir la figura del comissari general: en aquest cas, Walter Zanini. Zanini era un crític d'art amb una llarga trajectòria al darrere i prestigi internacional i, a més, era molt conegut entre els artistes locals pels molts anys que feia que dirigia el Museu de Arte Contemporânea de la Universitat de São

Paulo. (...) Zanini i el CAC van perfeccionar la fórmula anterior de la Biennial i van decidir d'estructurar-la de manera espacial amb la creació del Nucli I, dissenyat per exposar juntes les obres d'art que estaven interrelacionades, les “analogies de llenguatge”, i deixar enrere l'assignació tradicional d'un espai per a cada representació nacional. Les pintures anaven amb pintures, les escultures amb escultures, el vídeo amb vídeo, etc. La idea no era precisament nova, però el fet d'aplicar-la a l'esdeveniment va evitar que adquirís un cop més l'aspecte d'un “festival de les nacions”. (...) El Nucli II es va reservar a les obres d'art amb “diversos focus i amb valor històric per a l'art contemporani internacional”. El Nucli III es va destinar a aportacions específiques dels països llatinoamericans, d'acord amb les conclusions de les Reunions d'Assessorament per part dels Crítics, celebrades per la Biennial l'any anterior.

El mèrit més gran la XVI Biennial va ser que va atraure els artistes brasilers més agosarats. (...) Va ser l'edició a la qual Cildo Meireles, amb *La Bruja*, va estendre rotlles de cordill que constituïen els fils d'una escombria per tota la longitud de l'edifici i fins a l'exterior; Antonio Dias va presentar els seus papers fets al Nepal, obres d'art que descrivien el procés mitjançant el qual es fabricaven; Carlos Fajardo va considerar el lloc de l'obra d'art; Carmela Gross va emprendre la tasca impossible de cartografiar el cel, i Tunga va presentar un túnel interminable.

La presència d'un segment sencer lligat directament a l'art conceptual es va donar amb l'exposició d'art postal, que va comissariar Julio Plaza. Es van omplir més de 3.000 metres de parets seguides amb cartes, a mesura que arribaven com a resposta a un invitació feta per la Biennial. A la dreta de l'entrada a aquesta exposició hi havia una sala amb una mostra de llibres d'artista, una nova modalitat expressiva que aleshores practicaven artistes de tot el món (...). Finalment, per posar fi a les inquietuds del comissariat pel que feia a mostrar les noves tendències, hi va haver sales en què s'exposava videoart, organitzades per la comissària Cacilda Teixeira da Costa. (...) Ara bé, el caràcter polèmic de la Biennial es va alimentar amb la presència del duet d'intèrprets Ulay i Abramovic; els pares de l'“escultura viva”, els britànics Gilbert i George, autors de grans plafons en els quals es barrejaven la fotografia, la pintura i el dibuix; i la instal·lació de vídeo de l'artista espanyol Antoni Muntadas, que abordava la relació entre el poder i els mitjans de comunicació.»

Farias, Agnaldo (coord.): *Bienal de São Paulo: 50 anos, 1951-2001*, Fundação Bienal de São Paulo, 2001, p. 192-193 i 193-195.

Walter Zanini va néixer l'any 1925 a São Paulo, ciutat on resideix. És historiador, crític d'art i comissari d'exposicions. Va estudiar a París i va fer el doctorat a la Universitat París VIII. Entre el 1963 i el 1978 fou director del Museu de Arte Contemporânea de la Universitat de São Paulo. Va comissariar la XVI i la XVII edició de la Biennial de São Paulo, al 1981 i al 1983 respectivament. També va comissariar exposicions com *Prospectiva 74* i *Poéticas Visuais* l'any 1977. Algunes de les seves publicacions són *Tendências da escultura moderna*, *A Arte no Brasil nas Décadas de 1930-40* i *História geral da arte no Brasil*.

Marcelo Mattos Araújo és museòleg. Es va doctorar a la Facultat d'Arquitectura i Urbanisme de la Universitat de São Paulo. És director de la Pinacoteca do Estado de São Paulo des del 2002. Abans d'accedir a aquest càrrec, va dirigir el Museu Lasar Segall – IPHAN / MinC de São Paulo. Col·labora amb diverses institucions museístiques del Brasil i fa d'assessor de la Fundação Cultural Ema Gordon Klabin de São Paulo. També és docent del programa d'Estudis Museístics del Museu de Arqueologia e Etnologia de la Universitat de São Paulo.

Bibliografia escollida

XVI Bienal de São Paulo: 16 outubro a 20 de dezembro de 1981, Pavilhão Armando Arruda Pereira, São Paulo: Bienal de São Paulo, 1981, 3 vols. («Catálogo Geral», «Arte Postal», «Arte Incomum»).

Amaral, Aracy: *Arte e meio artístico: entre a feijoada e o x-burguer: 1961 – 1981*, apresentação Ana Maria de Moraes Belluzzo, São Paulo: Nobel, 1983.

Arruda, Maria Armanda do Nascimento: *Metrópole e cultura: São Paulo no meio século XX*, Bauru: Edusc, 2001.

Farias, Agnaldo (coord.): *Bienal 50 anos, 1951-2001*, São Paulo: Fundação Bienal de São Paulo, 2001.

Grinten, F. J. v. d.: «Die Biennale in São Paulo», *Das Kunstwerk*, v. 35, núm. 1, 1982, p. 18-36.

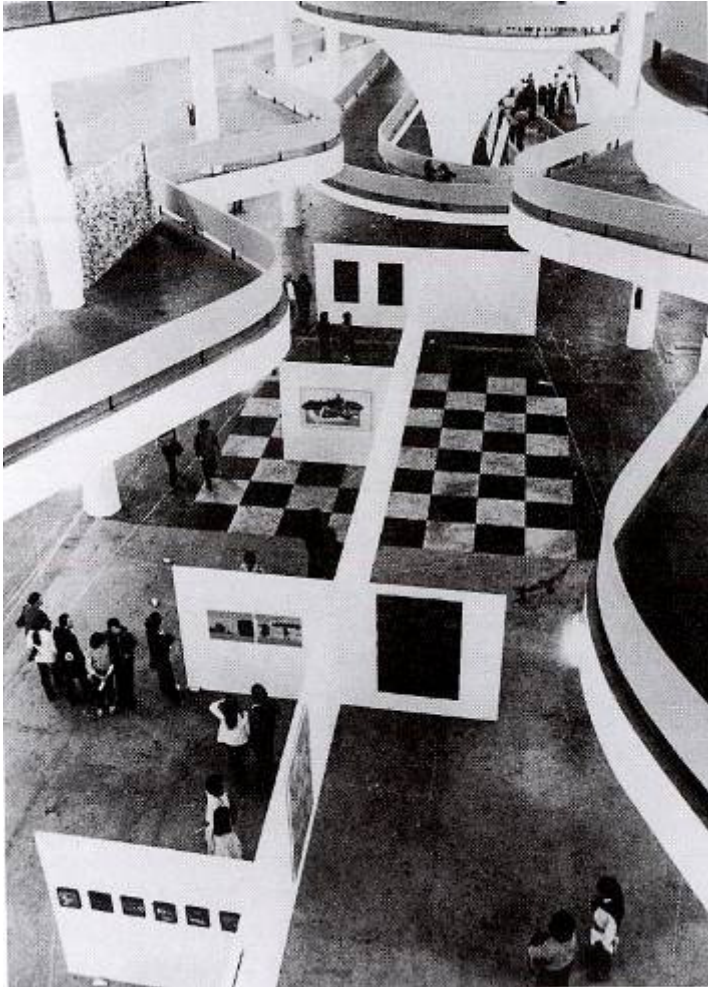
Obrist, Hans Ulrich: «Interview with Walter Zanini», a *A brief history of curating*, Zurich: JRP Ringier, 2008, p. 148-166.

Perreault, J.: «Report from São Paulo – crossed signals: the 16th Bienal», *Art in America*, v. 70, maig 1982, p. 37-43.

Whitelegg, Isobel: «The Bienal de São Paulo: Unseen/Undone (1969-1981)», *Afterall*, núm. 22, p. 107-113.

Zanini, Walter: «Duas Décadas Difíceis: 60 e 70», a *Bienal Brasil Século XX*, São Paulo: Fundações Bienais de São Paulo, 1994, p. 306-321.

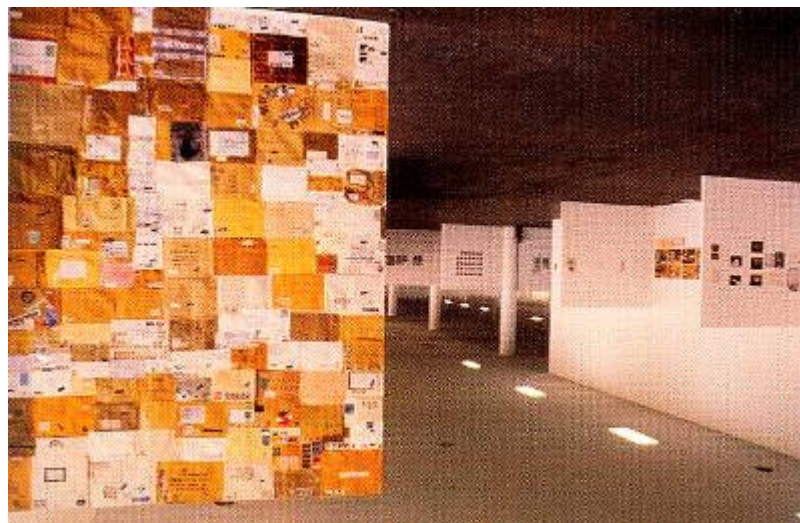
<http://www.fbsp.org.br/index-en.html> (lloc web de la Biennial de São Paulo)

Panoràmica general de la Biennial

Fotografia: Reproduction/AE

a Farias, Agnaldo (ed.): *Bienal 50 anos, 1951-2001. São Paulo: Fundação Bienal de São Paulo*, 2001, p. 193.

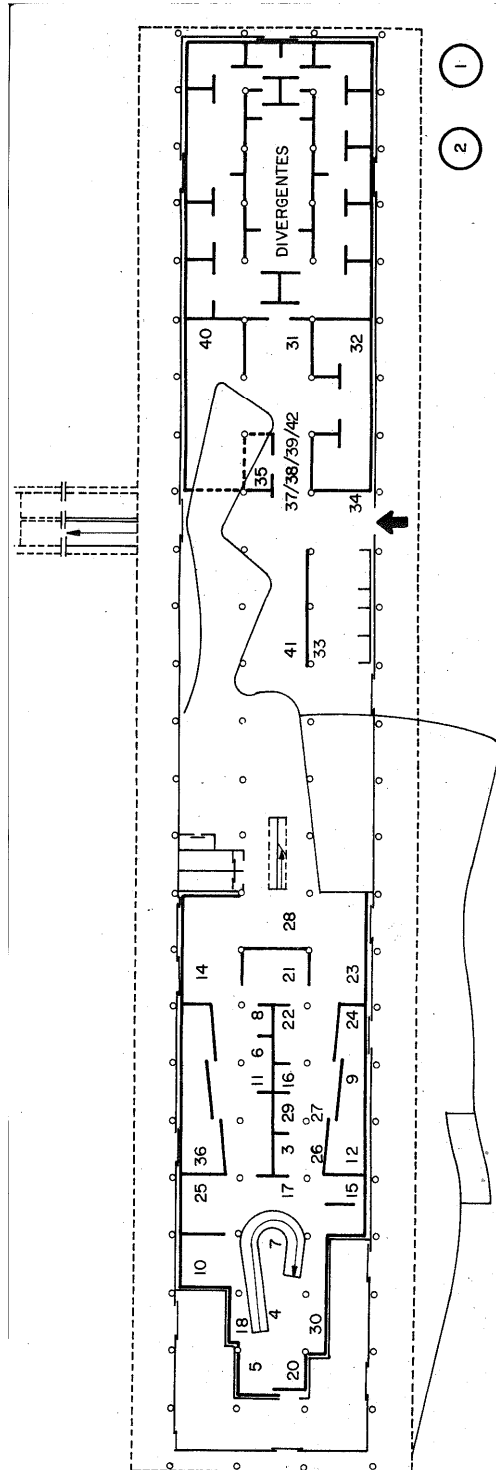

Art postal

Fotografia: Arquivo Histórico Wanda Svevo

a Farias, Agnaldo (ed.): *Bienal 50 anos, 1951-2001. São Paulo: Fundação Bienal de São Paulo*, 2001, p. 194.

Plànols i llistes d'artistes

PLANTA DO TERREO E MEZANINO

NÚCLEO I Vektor A3

- 1. Mediano, Sara
- 2. Uribe, Alberto

NÚCLEO I Vektor B1

- 3. Barbatre, François
- 4. Barellet, André
- 5. Barthélemy, Gerard
- 6. Bassan, Nessim
- 7. Cho, Sung-Mook
- 8. Choi, Schema
- 9. Cobo, Hugo
- 10. De Marziani, Hugo
- 11. Dorrego, Rolando
- 12. Franco, Carlos
- 13. Galliani, Omar
- 14. Granato, Ivaid
- 15. Guimarães, José de
- 16. Han, Man-Young
- 17. Kang, Kuk-Jin
- 19. Mainolfi, Luigi

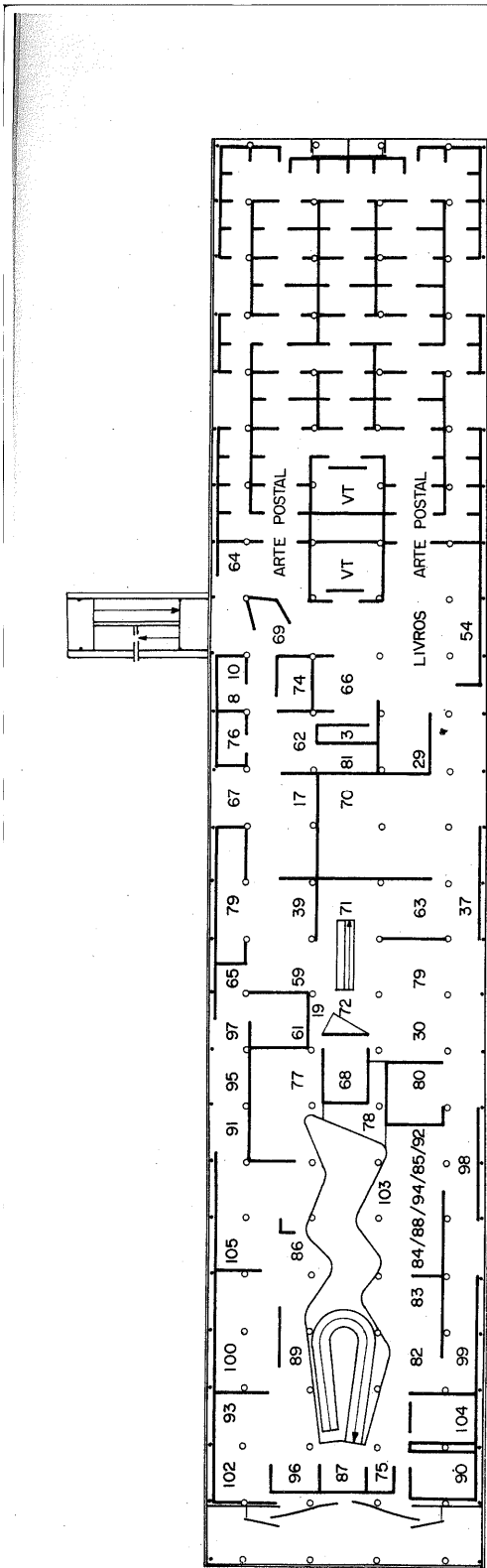
- 20. Mazzei, Ana Maria
- 21. M. C. Van Scherpenberg-Katje
- 22. Migliorini, Ricardo
- 23. Pascual, Jose Luis
- 24. Perceval, Jutta, Guillermo
- 25. Perceval, Jorge
- 26. Piruca, Franco
- 27. Salvo,
- 28. Testoni
- 29. Vargas, Patricia
- 30. Zepa, Carlos

Artistas Divergentes

- 43. Aguilar Ponce
- 44. Barríos, Cesar
- 45. Barros, Moises
- 46. Baik, Kim-Nam
- 47. Bisset, Domingo
- 48. Bricard, Claudio
- 49. Bricard, Carlos
- 50. Brunovska, Albin
- 51. Cabrera, Vito
- 52. Castrén, Jorge
- 53. Caspeña, Ender
- 54. Choi, Boong-Hyun
- 55. Choi, Wook-Kyung
- 56. Chon, Joon
- 57. Court, Francisco Javier
- 58. Dabova
- 59. Dobkowski, Jan
- 60. Dueñas, Olga
- 61. Galdos Rivas, Enrique

- 62. Ghenea, Silvia
- 63. González, Julio
- 64. Guillermo, Erwin
- 65. Haldas
- 66. Herrebarria, Adriano
- 67. Hložník, Vincent
- 68. Javier Cabrera, Raul
- 69. Javor, Piroška
- 70. Kim, Chung-Jung
- 71. Kim, Joung-Soo
- 72. Kim, Sang-Ku
- 73. Krebs, Ella
- 74. Lara, Clever
- 75. Lechev
- 76. Martineck, Martin
- 77. Martino, Federico
- 78. Metz, Marcel
- 79. Meyer, Dimitris
- 80. Niño, C.
- 81. Panayotov
- 82. Panayotova
- 83. Park, Ki-Ok
- 84. Peña, A.
- 85. Piscoya, Herman

- 86. Quiñones, Azalea
- 87. Quiñero, Jose Antonio
- 88. Ri, Nam-Kyu
- 89. Rivas, Pacheco
- 90. Römer, Marcot
- 91. Sin, Hak-Chul
- 92. Sorogas, Sotfris
- 93. Stefanial, Edit
- 94. Stoev
- 95. Stoilov
- 96. Stoyanov, Stoyan
- 97. Suarez, Fabio
- 98. Susnik, Tugo
- 99. Toral, Talo
- 100. Torres, Emilio
- 101. Tzaney, Stoyan
- 102. Valbuena, R. Lilia
- 103. Vassiliev, Atanas
- 104. Viteri, Alicia
- 105. Xicará, Ivailac
- 106. Wong, Jose Huerto
- 107. Yanev
- 108. Zabaleta, Wladimir

PLANTA DO SEGUNDO ANDAR

NUCLEO I Vector A1

1. Abramovic/Ulay
2. Ars Natura
3. Bagnoli, Marco
4. Balcells/Bonet
5. Buñil, Juan
6. Damjan
7. Gadé, Julia
8. Galeta, Ivan Ladislav
9. Hueriga, Manuel
10. Ivekovic, Nesa
11. Paripovic, Nesa
12. Pujol, Carles
13. Tribuljak, Goran
14. Todosijevic, Rasa
15. Zulueta, Ivan

NUCLEO I Vector A2

16. Ackling, Roger
17. Alexanco
18. Barcelo, Miguel
8. Biani, Ion
20. Breakwell, Ian
21. Bustanante, Maris
22. Chaimowicz, Marc Camille

NUCLEO I Vector B1

23. Coen, Lavista Serrano
24. Crumplin, Colin
25. Ehrenberg, Filipe
26. Estrada, Enrique
27. Finlay, Ian Hamilton
28. Fulton, Hamish
29. Gette, Paul-Armand
30. Grigorescu, Ion
31. Guerrero, Mauricio
32. Hellion/Hendrix
33. Hilliard, John
34. Hilliard, John
35. Ismael
36. Kurtycz, Marcos
37. Krasnianski, Bernardo
38. Lara, Magali
39. Le Gac
40. Long, Richard
41. Macoteia, Gabriel
42. Marin, Manuel
43. McKeever, Ian
44. Nash, David
45. Nicolson, Annabel
46. Nissen, Brian
47. O'Donnell, Michael
48. Onwin, Glen
49. Peyote y la Compañia

NUCLEO I Vector B2

50. Phillips, Tom
51. Posada, Antonio
52. Riestra, Adolfo
53. Santiago
54. Taller de Experimentación Gráfica
55. Tremlett, David
56. Valencia, Ruben
57. Wakely, Shelagh
58. Zavala, Manuel
59. Zervou, Cristina
60. Zush

NUCLEO I Vector B3

61. Bec, Louis
62. Bouteas, Yannis
63. Broniatowski
64. Carrion, Ulises
65. Castles, John
66. Chira, Alejandro
67. Fischer, Hervé
68. Freitas, Yole de
69. Geiger, Anna Bella
70. Gilbert & George
71. Guerrero, Myrta
72. Hernandez, Gilda

NUCLEO I Vector B2

73. Machado, Ivens
74. Martinis, Dalibor
75. Meireles, Cildo
76. Muntadas
77. Plaza, Julio
78. Rojas, Miguel/ Angel
79. Sifa, Alejandro
80. Stone, William
81. Tunga

NUCLEO I Vector B1

82. Boero, Renata
83. Ceccobelli, Bruno
84. De Maria, Nicola
85. Dessi, Gianni
86. Dias, Antonio
87. Farfan, Jaime
88. Fortuna, Pietro
89. Fukuoka, Michio
90. Gross, Carmela
91. Jurkiewicz
92. Longobardi, Nino
93. Murakami, Tomoharu
94. Piffero, Luca Maria
95. Sapija, Andrey

NUCLEO I Vector B2

96. Schendel, Mira
97. Schieferdecker, Jürgen
98. Schoors, Rudolf
99. Sena, António
100. Sued, Eduardo
101. Szewczyk
102. Urkonn, Gera

NUCLEO I Vector B2

103. Rijelic, Milivoj
104. Fajardo, Carlos
105. Suga, Kishio

Exposición ARTE POSTAL

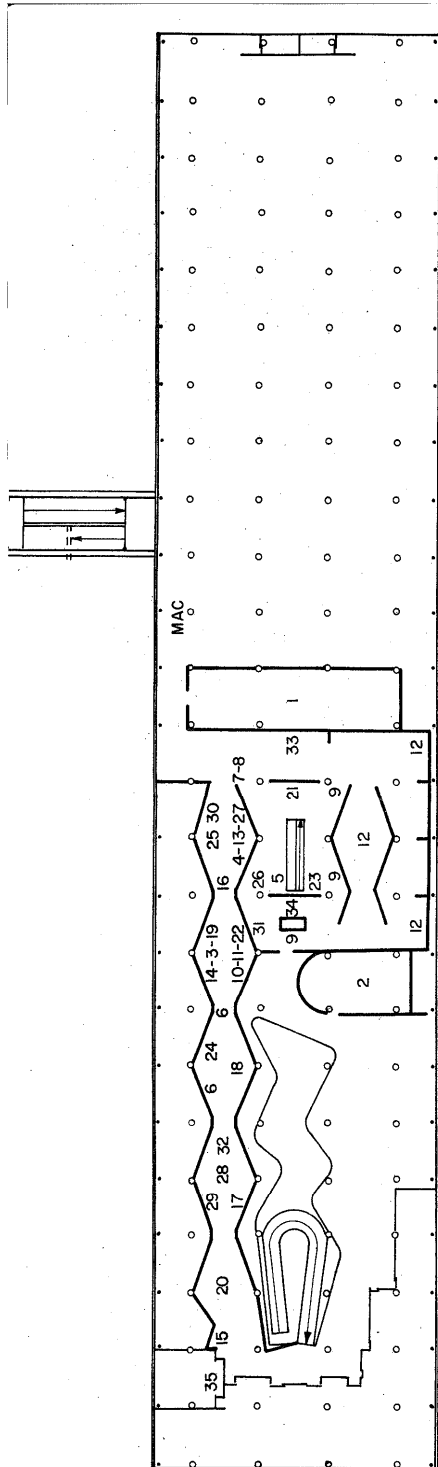
Centro de Vídeo-Arte
Livros de Artistas

Artistas do Vektor A1

Artistas do Vektor A1 cujos números não constam da planta estão incluídos no Centro de Vídeo-Arte.

Artistas do Vektor A2

Artistas do Vektor A2 cujos números não constam da planta estão incluídos no espaço de Livros de Artistas.

PLANTA DO TERCEIRO ANDAR

NÚCLEO III

1. Exposição MÚSICA E DANÇA NO ANTIGO PERU

2. CINEMA

Exposição ARTE INCOMUM

3. Adalina

- 4. Albino
- 5. Aloïse
- 6. Antônio Poteiro
- 7. Antônio Sérgio
- 8. Aurora
- 9. Carlos
- 10. Carlos-Tolrá, Ignácio
- 11. Emyglio
- 12. Façteur Cheval

- 13. Farid
- 14. Fernando
- 15. Gill, Madge
- 16. G. T. O.
- 17. Hauser, Johann
- 18. Heil, Eli
- 19. Isaac
- 20. Jaime

- 21. Müller, Heinrich Anton
- 22. Octávio Ignácio
- 23. Periphimos, A. G.
- 24. Raphael
- 25. Santos, Gabriel dos
- 26. Schäfer, Hans
- 27. Sebastião
- 28. Tatín, Robert

- 29. Tschirmer, Oswald
- 30. Volanuk, Jakim
- 31. Walla, August
- 32. Wilson, Scottie
- 33. Wöflfl, Adolf
- 34. Zemánková, Anna
- 35. SALA DE CONFERÊNCIAS